

RICHARD P. BLACKMUR
Avrupa Romanı Üzerine On Bir Makale

Eleven Essays in the European Novel

© 1943, 1948, 1950, 1951, 1964 R.P. Blackmur

© 1942 Accent

© 1948 Hudson Review

Bu kitabın yayın hakları Anatolialit Telif Hakları Ajansı aracılığıyla
Houghton Mifflin Harcourt'tan alınmıştır.

İletişim Yayınları 2517 • Edebiyat Eleştirisi 57

ISBN-13: 978-975-05-2232-1

© 2017 İletişim Yayıncılık A. Ş.

1. BASKI 2017, İstanbul

YAYINA HAZIRLAYAN Barış Özkul

KAPAK Suat Aysu

UYGULAMA Hüsnü Abbas

DÜZELTİ Naci Ozansoy

BASKI Sena Ofset · SERTİFİKA NO. 12064

Litros Yolu, 2. Matbaacılar Sitesi, B Blok, 6. Kat, No: 4NB 7-9-11
Topkapı, 34010, İstanbul, Tel: 212.613 38 46

CILT Güven Mücellit · SERTİFİKA NO. 11935

Mahmutbey Mahallesi, Devekaldırımı Caddesi, Gelincik Sokak,
Güven İş Merkezi, No: 6, Bağcılar, İstanbul, Tel: 212.445 00 04

İletişim Yayınları · SERTİFİKA NO. 10721

Binbirdirek Meydanı Sokak, İletişim Han 3, Fatih 34122 İstanbul

Tel: 212.516 22 60-61-62 • Faks: 212.516 12 58

e-mail: iletisim@iletisim.com.tr • web: www.iletisim.com.tr

RICHARD P. BLACKMUR

Avrupa Romanı Üzerine On Bir Makale

Eleven Essays in the European Novel

ÇEVİREN Müge Günay



RICHARD PALMER BLACKMUR 1904'te ABD'de Springfield-Massachusetts'te doğdu. Yöredeki Cambridge High and Latin School'da (Cambridge Yüksek Latince Okulu) başladığı ilköğrenimi okuldan atıldığı için yarım kaldı. Harvard Üniversitesi'ndeki edebiyat derslerini dışarıdan izledi. 1928-1930 arasında aylık edebiyat dergisi *Hound and Horn*'un editörlüğünü yaptı. Bir otodidakt olarak sahip olduğu edebiyat bilgisi ve şiirleriyle takdir toplayan Blackmur, 1940'ta Guggenheim bursuyla Princeton Üniversitesi İngiliz Edebiyatı kürsüsüne tayin edildi. 1965'teki vefatına kadar Princeton Üniversitesi'nde görev yaptı. Ayrıca Cambridge Üniversitesi Amerikan Tarihi ve Kurumları kürsüsünde misafir profesör olarak dersler verdi. *Jordan's Delight* (1937), *The Second World War* (İkinci Dünya Savaşı, 1942), *The Good European* (İyi Avrupalı, 1947) gibi şiir kitapları olan Blackmur, Yeni Eleştiri akımının seçkin örneklerini teşkil eden eleştiri metinlerini *The Double Agent* (Çift Taraflı Ajan, 1935), *The Expense of Greatness* (Büyüküğün Bedeli, 1935), *Language as Gesture* (Jest Olarak Dil, 1952), *The Lion and Honeycomb* (Aslan ve Bal Peteği, 1955), *Eleven Essays in the European Novel* (Avrupa Romanı Üzerine On Bir Makale, 1964) başlıklı yapıtlarında topladı.

İÇİNDEKİLER

Yeni Eleştiri ve Blackmur • BARIŞ ÖZKUL	7
Yazarın Önsözü	19

BİRİNCİ BÖLÜM

Ruhun Beş Hali

Yeniden Vücut Bulmanın Diyalektiği: Tolstoy'un <i>Anna Karenina</i>'sı	25
Bir Oğul Arayan Yahudi: Joyce'un <i>Ulysses</i>'i	53
Hiçbir Yere Ait Olmayan Güzellik: Flaubert'in <i>Madame Bovary</i>'si	79
Küçük Karşıtlıkların Efendisi: Thomas Mann'ın <i>Büyülü Dağ</i>'ı	113
Parodi ve Eleştiri: Thomas Mann'ın <i>Doktor Faustus</i>'u	139

Dostoyevski Üzerine Çalışmalar

Suç ve Ceza: Odamızdaki Cinayet	165
Budala: İyiliğin Hiddeti	193
Cinler: Kafeste	221
Karamazov Kardeşler (I):	
Doludizgin Troyka ve Yeraltının Devinimi	247
Karamazov Kardeşler (II):	
Büyük Engizisyon Yargıcı ve Mutluluğun Şarabı	271
Karamazov Kardeşler (III):	
Köylüler Kendilerini Gösterdi ve Aziz'in Trajedisi	293

Yeni Eleştiri ve Blackmur

BARIŞ ÖZKUL

Amerika’da Yeni Eleştiri akımını başlatan yazarların hemen hepsi şairdi: John Crowe Ransom, Allen Tate, Cleanth Brooks, W. K. Wimsatt, Richard Palmer Blackmur, Yvor Winters, Kenneth Burke, Robert Penn Warren. 1888-1907 arasında doğan bu yazarların eleştiri anlayışı 1920’lerin sonundan 1960’lara kadar gerek akademik gerekse “sivil” edebiyat eleştirisinde etkili olmuştur. Günümüzde edebiyat eleştirisinin temel ölçütlerinden biri “nesnellik” ise, bunu büyük ölçüde Yeni Eleştiri akımının yerleştirdiği ilkelere borçluyuz.

Yeni Eleştiri’ye özgü eleştiri anlayışının ilk savunusunu bir önceki kuşağın önemli isimleri olan T.S. Eliot, I.A. Richards ve Ezra Pound’un metinlerinde buluruz. Özellikle Eliot, edebiyat eleştirisinin özerk bir disiplin haline gelmesine önemli katkılarda bulunmuştur.

Eliot’a göre yaratıcılık ve eleştirelilik birbirini dışlamaktan çok besleyen iki yetidir. “Bir yaratıcı zihin diğerinden daha iyiye bunun nedeni daha eleştirel olması”dır. Öyleyse, şairler aynı zamanda edebiyat eleştirisi yapmalıdır.¹ Eliot’ın bu

1 Eliot’ın bu konudaki görüşleri için bkz. “Introduction the Sacred Wood” ve “The Perfect Critic”, *The Sacred Wood: Essays on Poetry and Criticism* içinde, Faber & Faber, 1997.

yaklaşımı Amerika’da ve İngiltere’de epey taraftar toplamış ve 20. yüzyılın ilk yarısında şairlerin aynı zamanda edebiyat eleştirisi yazdıkları bir dönem olmuştur. Eleştiri tali bir uğraş olmaktan çıkıp sanatçının gelişiminde zorunlu bir uğrak sayılmıştır. Şiir eleştirisini alabildiğine ayrıntılandıran, özerk ve teknik bir alan haline getiren eleştirel bir yöntem yaygınlaşmıştır.

Bu bizi Yeni Eleştiri’nin temel ölçütlerinden birine götürür: Edebiyat eleştirisi özerk bir disiplindir ve edebiyatın kendi nesnel ölçütleriyle yapılır. Edebiyat metnine bir sosyoloji ya da antropoloji malzemesi gibi yaklaşmak, edebiyat eleştirisinin dışına çıkmaktır.²

Yeni Eleştiri, eleştirinin nesnelliği ve özerkliği ile neyi kastediyordu? “Anahtar kavramlar”ı ışığında bunun üzerinde duralım.

1910-1960 arasında Anglo-Amerikan dünyaya bir nesnellik ve bilimsellik kaygısı hâkimdi. Einstein’ın görelilik kuramı, Bohr’un kuantum mekaniği gibi gelişmeler yeni bir bilim çağına öncülük etmişti. Yeni Eleştiri’nin temsilcileri bu gelişmelerin sonucu olarak edebiyat eleştirisinde de nesnel-bilimsel bir tutum takınma gereğinde uzlaşmışlardı. Ama uzun boylu bir bilim veya nesnellik teorisi ortaya koydukları söylenemez. Eliot’ın bilimsellikten anladığı şey, kendi deyişiyle “nesneyi gerçekte olduğu haliyle görmek”ti. Ransom ise “edebiyat eleştirisi bilimsel olmalı” derken “metne titiz ve sistematik biçimde yaklaşma gereği”nden bahsediyordu.

Yine de Yeni Eleştiri’nin öncüleri arasında nesnellik mese-

2 Güncel ve kapsamlı bir Yeni Eleştiri antolojisi için bkz. *Praising it New: Praising the Best of the New Criticism*, Garrick Davis (ed.), Ohio University Press, 2008. Bu kitapta yer alan William Logan’ın önsözü ve Garrick Davis’in Yeni Eleştiri’ye giriş kabilinden yazısı toparlayıcı ve aydınlatıcı bilgiler sunuyor, bu yazıyı hazırlarken Davis ve Logan’dan yararlandım, bkz. William Logan, “Forward into the Past: Reading the New Critics” ve Garrick Davis, “The Golden Age of Poetry Criticism”, a.g.y. içinde.

lesine en çok kafa yoran Eliot'tur. "Nesnel bağılılık" (*objective correlative*) kavramını o ortaya atmıştır.

Eliot'a göre sanat yapıtında bir duyguyu ifade etmenin tek yolu onun "nesnel bağılılığı" nı bulmaktır; bir durum, bir dizi nesne veya bir olaylar zinciri özgül bir duygunun formülü olabilir; bir duygunun nesnelleştirilmesi dışsal olguların duyusal deneyimle birleştirilmesine bağlıdır. Shakespeare'in başarılı tragedyelerinde bunu gözlemleriz: Lady Macbeth'in uykusunda yürürken zihninden geçenler bir dizi duyusal izlenimin birikmesi sonucunda ortaya çıkan etkiyle aktarılır; karısının öldüğünü işittikten sonra Macbeth'in dilinden dökenler olayların gelişimi göz önüne alındığında adeta doğal bir seyrin son halkasıdır. Sanatçının bir duyguyu kavradığını okura hissettirebilmesi ancak o duyguyu nesnelleştirmeyle mümkündür.³

Yeni Eleştiri'nin nesnelliği içe dönük, yakın okumaya dayalı bir nesnelliktir – eleştirmen, edebiyat metnini okurken tarih biliminin yasalarını, antropoloji ya da psikolojinin kabullerini değil edebiyatın kendi nesnel işleyiş "yapasını" (deneyimin nesnelleştirilmesi) temel almalıdır.

Yeni Eleştiri, edebiyatın edebiyat dışı ölçütlerle değerlendirilmesine karşıydı. Allen Tate'in deyimiyle "edebiyat ne bir dindi ne de toplum mühendisliği".⁴ Tate'in meselesi genel toplumsal tarihi, edebiyat tarihini ya da yazar biyografilerini büsbütün yok saymaktan ziyade bütün bu malzemeyi eleştirinin amacı değil aracı kılmaktı. Şiir eleştirisi şairin ırkçı, şovenist, ukala veya kibirli olduğunu ortaya koymadan önce anlam ve duygunun şiir dilinde nasıl yaratıldığını, nasıl bir poetika içinde ifade edildiğini ortaya koymalıydı. (Bu ko-

3 T.S. Eliot, nesnel bağılılık (*objective correlative*) kavramını *Hamlet*'teki eksikliği üzerinden açıklamıştı. Bkz. "Hamlet and His Problems", *The Sacred Wood* içinde, Faber & Faber, 1997.

4 Bkz. Allen Tate, "Miss Emily and the Bibliographer", *Reason and Madness: Critical Essays by Allen Tate* içinde, G. B. Putnam, 1941.

nuda Yeni Eleştiri'ye ilham veren I.A. Richards, "Pratik Eleştiri" yöntemi çerçevesinde öğrencilerinden kim tarafından yazıldığını bilmedikleri şiirleri çözümleyip şairlerini tahmin etmelerini istediği bir yakın okuma tekniği geliştirmişti).

Affective fallacy (etkisel-duygulanımsal yanıltı) ve *intentional fallacy* (amaçsal yanıltı) kavramları da Yeni Eleştiri'nin bilimsel nesnellik anlayışı çerçevesinde bir dönem yaygın kabul görmüştür (Türkiye bu kavramlardan ilkin Berna Moran aracılığıyla 1970'lerde haberdar olmuştu).

Wimsatt ve Beardsley'nin iki uzun makale ile "tanıttıkları" bu iki yanılgının bunca vurgulanmasının nedeni eleştirme ve okuru son kertede "metnin içinde tutabilmektir".

"Etkisel-duygulanımsal yanıltı", şiir ile şiirin etkilerinin (yapıtın ne olduğu ile neye yol açtığı) karıştırılmasını önlemeye yöneliktir. Bir edebiyat yapıtının değerini okurda yol açtığı etki –gördüğü takdir ya da olumsuz eleştiri değil kendi özgül ve nesnel değeri belirleyebilir. Yeni Eleştiri bu önlemi almakla 20. yüzyılın ikinci yarısında yaygınlaşan okur odaklı teorilerin (*reader-response theory*) yanısıra Aristoteles'in *katarsis* gibi nosyonlarına da mesafe almayı salık veren bir nesnellik ölçütünü yerleştirmiştir. Bu, yerinde bir önlemdir çünkü bir sanat yapıtının değeri okurda yarattığı etkiye göre belirlenseydi, edebiyat tarihi *best-seller* olduğu halde sanat değeri taşımayan yapıtlarla dolu olmazdı.

Amaçlı yanıltı ise yazarın varsayımsal amacını edebiyat yapıtının içeriği ve estetik değerinin belirlenmesinde bir ölçüt olarak kabul eden yaklaşımların yanlışlığını ortaya koyar. Edebiyat yapıtını bir kenara bırakıp yazarın amaçlarıyla ilgilenmek edebiyat eleştirmenini "sosyolojinin, biyografi yazarlığının ve estetik dışı diğer disiplinlerin alanına hapsedecektir".

"Amaçlı yanıltı" bu soyutlama düzeyinde ele alındığında metinden yana bir eleştiri anlayışının doğal gereği gibi görünebilir. Ancak tek tek metinler sözkonusu olduğunda, ede-

biyat eleştirininin metinle kurduğu ilişkiyi kısıtlayıcı, dar bir bakış açısına da yol açabilir. Sözelimi Kemal Tahir'in Asya Tipi Üretim Tarzı tartışmalarındaki tutumuyla ya da "Kerim Devlet" teziyle *Devlet Ana* romanı arasında herhangi bir ilişki olmadığını düşünmek, böyle bir ilişkiden söz edenleri "amaçlı yanıltı" tuzağına düşmekle eleştirmek her şeyden önce "nesnellik ilkesi"ne aykırıdır. Ya da Charles Dickens'ın *Hard Times* romanı ile yazarın romanı kaleme almadan önce izlediği Preston Grevi arasında herhangi bir ilişkinin olmadığını söylemek nesnellik ilkesine sadık kalmak değildir. Yazarla yapıt arasında olabilecek bu tür ilişkilerin araştırılması edebiyat eleştirisinin özerkliğine hanel getirmedeği gibi okuma deneyimini de zenginleştirir.

Edebiyat eleştirisinde her edebiyat yapıtına her durumda uygulanabilecek ilkeler yoktur; metin onu gerektirdiğinde sosyoloji de yardıma çağrılabilir, tarihyazımı da psikoloji de... Bu bakımdan Yeni Eleştiri, edebiyat eleştirisinin özerkliğini korumak adına kendi üzerine kapanan, dar bir metin fetişizmine hapsolme tehlikesini barındırır.

* * *

Yeni Eleştiri en parlak döneminde belli başlı dört eleştiriyle karşılaşmıştır. René Wellek bu eleştirileri şu şekilde sıralar: (1) Yeni Eleştiri geleneksel estetizmin farklı bir adla canlandırılmasından ibaretti, (2) esas itibarıyla tarihdışı bir eleştiri yöntemi öneriyordu (3) eleştiriyi bir bilim haline getirmek gibi beyhude bir hedefi vardı (4) Fransız ilkökul çocuklarına özgü metin analizi (*explication de texte*) yönteminin rayından çıkartılmış bir taklidi idi.⁵

Bu eleştirilerin hepsi belli bir haklılık payı taşımakla birlikte Yeni Eleştiri'nin edebiyat eleştirisine kazandırdığı nes-

5 René Wellek'ten aktaran William Logan, "Forward into the Past: Reading the New Critics", a.g.y. içinde, s. 12.

nel-bilimsel “disiplin”i göz ardı etmeleri açısından sorunludurlar. Yeni Eleştiri, ilkeleri ve yönteminin yanısıra bilimsellik iddiasının beraberinde getirdiği kavramsallaştırma çabasıyla, özellikle şiir eleştirisini alabildiğine inceltmesiyle edebiyat eleştirisine önemli katkılarda bulunmuştur.

Edebiyat (yaratıcı yazarlık anlamında edebiyat) epistemolojik temellere oturtulabilecek türden kavramlar üreten bir bilgi dalı olmadığı için bilimden çok sanata yakındır. Yeni Eleştiri, bu “nesnel” zorluğa rağmen, nesnel bağlaşıklık, amaçlı yanıtı, rasyonel tahayyül gibi kavramlarla edebiyat eleştirisini bilimsellik yolunda taşınabilecek en yüksek noktaya taşımıştır. Randall Jarrell’in romantik ve modernist şiir ekolleri arasındaki geçişlilikleri ele alan analizi, I.V. Cunningham’ın şiirde biçim sorunu üzerine notları, Blackmur’un ABD’de yazılan dinî şiire oldukça farklı bir ışık altında yaklaşan yakın okuma tekniği, Eliot ve Pound’un şiirde serbest vezin ve beşli ölçü (*pentameter*) üzerine yazıları edebiyat eleştirisini biçimsel-nesnel bir özerkliğe kavuşturma yolunda atılmış ciddi adımlardır. Bu derinleştirme çabaları sayesinde edebiyat eleştirisinin terminolojisi ve sözdârgarcığı epey genişlemiştir.

Gelgelelim Allen Tate gibi eleştirmenlerin tarihsel yöntemin edebiyat yapıtının özgül varlığı ve estetik değerini hiçbir şekilde hesaba katmadığına dair sarsılmaz inançları yüzünden edebiyat eleştirisinin diğer disiplinlerle alışverişini olabildiğince kısıtlama çabaları, Yeni Eleştiri içinden verimli bir sentezin çıkmasını engellemiştir. Oysa bir edebiyat yapıtının estetik değerini şu veya bu yöntem kendi başına belirleyemez. Edebiyat eleştirisinde eleştirel yargı ile metnin nesnel konumu arasındaki ilişkiyi belirleyen şey kategoriler ve yöntemlerden çok eleştirmenin öznel beğeniyle analitik düşünme yetisinin birleşmesidir. Bu bakımdan bir tarihçi veya bir biyografi yazarı *biçimde*, *teknikte*, yakın okumada uzman-

laşmış bir edebiyat eleştirmenine kıyasla sanat yapıtında daha doğru bir noktaya temas edebilir. Dolayısıyla yöntemleri, disiplinleri ve kategorileri ayrıştırmak yerine birleştiren, aralarına sınırlar örmek yerine geçişliliklere odaklanan bir yaklaşımı benimsemek doğru olur. Sanat yapıtını böyle dar bir yaklaşımla ele alan eleştiri anlayışına karşı sanatın estetik beğeniye hayatın her alanında yeniden üreten demokratik boyutunu sahiplenmek, Yeni Eleştiri'nin sunduğu araçlarla eleştirel bir “açıklığa” varmak pekâlâ mümkündür.

* * *

Richard Palmer Blackmur, Yeni Eleştiri'nin Amerika'daki parlak temsilcilerinden biriydi. Kendisi de şiir yazdığı halde öncelikle şiir eleştirileriyle tanındı; T.S. Eliot'ın *Criterion* dergisinde yayımlanan “Religious Poetry in the United States” (ABD'de Dinî Şiir), *Kenyon Review*'da yayımlanan “Lord Tennyson's Scissors: 1912-1950” (Lord Tennyson'ın Makası: 1912-1950) gibi yazıları Blackmur'un şiir eleştirisinde benimsediği yöntemi ve genel olarak eleştiri anlayışını yansıtır.

ABD ve İngiltere'deki eleştirmenler Yeni Eleştiri'yi çeşitli adlarla benimsemiştir. Ransom'a göre Yeni Eleştiri bir “ontolojik eleştiri” biçimi iken Brooks'a göre “formalist eleştiri”nin tarihsel gelişiminde bir evredir. “Teknik eleştiri” terimini yeğleyen Blackmur ise edebiyat eleştirisinde tekniğin ve biçimin önemini vurgulamıştır.

Blackmur'a göre biçim ve teknik edebiyat eleştirisiyle sınırlı olmayan bir düşünme tarzıdır; eleştirmenin görevlerini tanımladığı “A Critic's Job of Work” (Bir Eleştirmenin Mesajı - 1935) başlıklı yazısında Blackmur tekniğin tanımını bütün bir dünya görüşünü kapsayacak şekilde genişletir:

Benim yaklaşımım, kelimenin en geniş anlamıyla tekniğe dayanır: Kelimeler ve hatta... dilbilim düzleminde teknik...

ama aynı zamanda düşünsel ve duygusal örüntüler düzleminde ve temel bir dünya görüşünü güvenceye alma, düzenleme ve temsil etme tekniği anlamında teknik...⁶

Blackmur, sanatsal üslubu da geniş anlamıyla –düşünsel ve duygusal örüntüler düzleminde– bir *teknik* meselesi olarak kavramıştır. Blackmur’a göre üslubumuz, dünyayı algılama eylemimizin niteliğine göre belirlenir. Deklamasyon ve vurgu bir ölçüyü güçlü bir üslup haline getirmeye yetmez. Farkındalığın davranışa, kelimelerin şiire dönüşebilmesi için algı ve bilincin bir rasyonel tahayyül (*rational imagination*) çerçevesinde birleşmesi gerekir.

Bir şiir eleştirmenin rasyonelitesi (Blackmur sözkonusu olduğunda ayrıca “rasyonel sanat”ı, “rasyonel önyargı”yı ve “rasyonel yapıları”) vurgulaması ilk bakışta tuhaf görünebilir. Sonuçta şiir, edebi türler arasında en irrasyonel olanıdır. Şairleri çelişkileri ve çıkmazlarıyla, sık sık akıldışı imgelere başvurmalarıyla biliriz.

Blackmur’un rasyoneliteyle kastettiği, şairin tahayyülünün algılanabilir biçimlere/nesnelere sadık kalarak (Blackmur’un deyişiyle “bu biçimlerin disiplini altına girerek”) sezgisel olanı rasyonel olana dönüştürebilme yetisidir. Blackmur’a göre modern çağın en büyük sapkınlığı, kendiliğindenlik kültürüdür. Kendiliğindenlik “duyguların despotça ve disiplinsizce serbest bırakılmasına” dayanır; siyasetteki izdüşümü fanatizm, edebiyattaki izdüşümü ise ekspresyonizmdir: “Bir şeyin yeterince yoğun biçimde hissedilip kelimelerle ifade edildiğinde tatmin edici bir biçime kavuştuğu düşüncesi...” Blackmur’a göre bu sentimental bir jest-

6 Blackmur’dan aktaran Michael Wood, “R. P. Blackmur”, *The Cambridge History of Literary Criticism*, c. 7 içinde, (ed. A. Walton Litz, Louis Menand ve Lawrence Rainey) s. 235, çeviri bana ait. Bu yazıyı hazırlarken Michael Wood’un Blackmur’la ilgili görüşlerinden ve aktardığı bilgilerden yararlandım. Şiir konusunda Blackmur’un metinlerinden yaptığım alıntıları da Wood’tan aldım.

tir, bir duygunun veya nesnenin yoğun biçimde hissedilmesi onu şiir yapmaz: “Bizim anladığımız şekliyle şiir, dolaysızlık veya kendiliğindenlik değildir... Biçim ve anlam yoluyla soyutlanan hayattır: yaşanan hayat değil çerçevelenen ve tanımlanan hayat.”

Blackmur’a göre şiir “duygulara, tahammül edilebilir bir düzen dayatmanın araçlarını” sunar. 1940’lardan itibaren Blackmur’un metinlerinde düzen ve kaos kavramları en az rasyonel tahayyül kadar önemli bir yer tutmaya başlar. *Avrupa Romanı Üzerine On bir Makale*’de Dostoyevski ve diğer Avrupalı romancıların dünyasında tahammül edilebilir düzenler ile tahammül edilmez düzenler arasındaki gerilime odaklanır Blackmur. Sahici bir düzen, düzensizliğin gerilimini davet eder; insan deneyiminin tuhaflığı ve şiddeti düzenle düzensizlik arasındaki gerilimde karşılık bulur ve büyük sanat yapıtları bu gerilimi yeniden üretir.

Blackmur, zamanla Amerikan toplumunu sıkıcı, tekdüze ve fazla düzenli bulmaya başlamıştır. Amerika’nın zihni “parça pincik uzmanlık bilgileriyle meşguldür”; Amerika’da insan zekâsı “endüstriyelmiştir” ve “psikanaliz, antropoloji, sosyoloji, biyoloji” gibi “kötücül teknikler”, şık görünümlü yeni akademik alanlar icat edilmiştir; inancın altını oyan, deneyimi analiz etmekten başka hiçbir işe yaramayan” bu bilgi dalları Amerika’nın felaketidir. Amerika soruna çözümler sunacağı yerde sorunun kendisi haline gelmiştir.

Blackmur’un psikanaliz, antropoloji, sosyoloji gibi disiplinlerle ilgili tezlerinin iler tutar yanı yoktur ama zaten bu bağlamda bu tezlerin doğruluğundan ziyade işaret ettikleri genel toplumsal olgu önemlidir: Amerika, Blackmur’a göre, fazlasıyla düzenlidir, oysa roman “tahammül edilmez ve düzensiz bir topluma uygun düşen edebi türdür.”

Blackmur, Amerikan toplumuna dair bu sosyolojik olmaktan çok kişisel yargıya vardığından sonra geç dönem ya-

pıtlarında Avrupa romanını (ağırlıklı olarak Rus romanını) incelemeye koyulmuştur. Avrupa romanında düzenle düzensizlik arasındaki gerilimin tezahürlerini araştırırken söze gelimi Dostoyevski ve onun temsil ettiği Hıristiyanlık anlayışının “kendini daimi bir düzensizlik/karışıklık matrisi olarak ortaya koyduğunu” keşfetmiştir. Dostoyevski’yle birlikte Tolstoy, Flaubert, ve Thomas Mann’ın romanlarını ortaklaşan şey bu alttan alta işleyen düzensizlik itkisidir.

Avrupa romanında düzensizlik itkisiyle baş etmenin bir yolu olarak insan deneyiminin parodisi yapılmakta, hayatla sanat arasındaki boşluk bu şekilde doldurulmaktadır. Romancı, “insanlığın hakikatini keşfedebilmek için onun parodisini yapmak zorundadır; tıpkı şeytanın tanrıyı işaret etmesi gibi parodi de gerçekliğe işaret eder”. Parodi suç ile masumiyet, alçalma ile alçakgönüllülük arasındaki sınırları ortadan kaldıran, deneyimin sonsuz çeşitliliğini (herkesin her şey olabildiği çoksesli bir evreni) yansıtan bir dramatik araçtır. *Karamazov Kardeşler’de*, *Suç ve Ceza’da* bütün karakterlerin hem suçlu hem de masum olduğunu düşündürten şey iyilik düşüncesinin her an kendi ikizi olan kötülük düşüncesine dönüşebilmesi; suçluluk, pişmanlık, yücelme, alçalma duygularının her an yer değiştirebilmesidir.

Avrupa Romanı Üzerine On bir Makale’de Blackmur daha önce “teknik eleştiri” anlayışı çerçevesinde pek başvurmadığı toplumsal “kurumlar” gibi kavramlara da özgül birtakım anlamlar yükler. Avrupa romanı bir zamanlar kurumların üstlendiği işlevi üstlenerek göreneklerin, mitlerin, dinlerin gizemini açıklamaya başlamıştır. *Ulysses*, modern çağın geçmiş kurumları ve geleneklerine yabancılaşması ve bu yabancılaşmanın sanatçıda bulduğu karşılığı anlatmaktadır. *Karamazov Kardeşler* insan elinden çıkma kurumların yarattığı kötülüğü dramatize etmektedir vs.